

“Bermejo va ser un «outsider»”

Autor: Maria Palau

Data de publicació: 09-02-2019

Dissabte 9 de febrer, la Maria Palau entrevistà l'historiador de l'art Joan Molina per al diari «El Punt-Avui+» sobre el pintor conegut com Bartolomé Bermejo. Va viure al segle XV, es va formar probablement a València i va exercir a la Corona Catalanoaragonesa. En Joan Molina és el comissari de l'exposició sobre l'artista que el Museu Nacional d'Art de Catalunya inaugurarà aquest divendres.

Joan Molina, historiador de l'art

La ‘Pietat Desplà’ va més enllà d’una pintura religiosa: és un espectacle visual, és l’art per l’art. No en sabem pràcticament res, de la seva vida. I ens ha arribat un nombre molt reduït de les obres que va crear (si és que en va crear moltes més, que tampoc no ho sabem). Malgrat això o, potser millor, gràcies a això, Bartolomé de Cárdenas, el Bermejo, és un personatge fascinant. El millor pintor del segle XV a la Corona d’Aragó era fins fa poc una figura desdibuixada que demanava a crits que algú li dediqués una antològica. Aquest algú ha estat Joan Molina, professor de la Universitat de Girona, que ha comissariat el projecte amb l’empenta del museu del Prado (on ja s’ha vist l’exposició, i amb gran èxit de públic, més de 100.000 visitants, que es diuen aviat, i de crítica nacional i internacional) i del Museu Nacional d’Art de Catalunya, que l’acollirà a partir d’aquest divendres. Una versió més selecta de la mostra també anirà més endavant a la National Gallery de Londres.

Bermejo va ser com un meteorit que va caure a la Corona d’Aragó. Quines són les claus per entendre la singularitat, i inclús la raresa, del seu projecte artístic?

No hi ha bolets en la història de l’art. El que hi ha són figures genials que superen la normalitat del seu temps. Bermejo encaixa amb aquesta idea de personalitat excepcional perquè va ser molt innovador en el terreny iconogràfic i perquè va dominar una tècnica, la dels mestres flamencs, d’una manera que no té comparació a la Península Ibèrica. Ell n’arriba a fer ostentació en la seva pintura per crear una mena de fascinació en l’ull de l’espectador, per astorar-lo. Bermejo sap que el que fa sorprendrà en la seva època, perquè ningú més pinta com ell. I, de fet, les seves obres, com

Un dels enigmes de la seva biografia, d'entre els molts que desgranarem en aquesta conversa, és si va viatjar a Flandes.

Jo crec que es va poder formar a València. No és inversemblant que en el nucli més cosmopolita de tota la Corona d'Aragó en aquells moments, on hi havia pintors flamencs, arribava pintura flamenca i els nobles la promovien, un individu genial com Bermejo fos capaç de conrear aquesta tècnica tan particular. Però no tenim els documents que ho provin, no.

Tampoc en tenim dels seus orígens, tot i que en aquest cas la informació ens la dona una pintura majúscula de la catedral de Barcelona, la 'Pietat Desplà'. Hi ha qui ho posa en dubte.

El marc d'aquesta obra diu clarament que era de Còrdova. És una inscripció original, per molt que Fernando Marías la posés en qüestió fa uns anys. Va ser una boutade per part seva negar-ho. Còrdova no era un medi àrid, hi havia una certa activitat artística. Però, com et dic, el més probable és que es formés a València, que de fet també és d'on tenim les primeres notícies de la seva activitat professional.

Vostè, com altres experts, sosté la teoria de l'artista errant que fuig de la Inquisició per la seva condició de jueu convers. Què en sabem, d'aquest periple?

Crec que ja no hi ha discussió que n'era, de jueu convers, i que, com a tal, va sofrir les persecucions de la segona meitat del segle XV. D'ell no tenim cap dada que fos processat, però sí que ho van ser la seva dona i un dels seus principals protectors de Daroca. També és estrany que a sobre de la seva signatura hi posés l'acròstic de Crist (IHS), com si volgués evitar que sospitessin d'ell... O el fet que vingués a Barcelona per treballar per a l'ardiaca Lluís Desplà, un home culte, refinat i totpoderós a la Barcelona d'aquells temps que es va oposar a la introducció de la Inquisició.

El que sí que sabem és que va tenir èxit. I, lligat a aquest i a les seves circumstàncies personals, un temperament difícil...

No acabava les obres. En una d'aquestes plantades va arribar a ser excomunicat i tot. Tenia un cert caràcter indòmit, sí. Li costava assumir la situació en què es trobava. Aquest nomadisme forçat el va obligar a associar-se a cada lloc on anava amb pintors locals, i tots d'una qualitat molt més baixa. Aquest és el drama de Bermejo. Per exprés desig dels clients, que no es refiaven d'ell, els seus socis el controlaven i el pagaven en funció dels dies que treballava! En una de les obres que no hem conservat, les portes del retaule major de la catedral de Saragossa, hi van treballar mitja dotzena d'artistes i Bermejo era el més ben remunerat de tots. Cobrava el doble. A més, en el contracte es va establir una clàusula segons la qual es va haver de comprar un pany per tenir tancat el lloc on treballava perquè ningú el pogués veure! Tot un personatge. I un autèntic outsider.

Al principi de l'entrevista remarcava l'accent insòlit de la seva iconografia. Raoni-ho.

Els seus temes religiosos van ser una novetat. Va crear imatges diferents, molt més sofisticades i elaborades del que era habitual a l'època. A Crist el representa nu, amb el sexe a la vista, una cosa inaudita a Europa. Encara no tinc totes les claus, però crec que té a veure amb la seva relació amb els membres de la comunitat de jueus conversos de Daroca, amb la idea de remarcar la humanitat de Crist –per als jueus Crist no és el Messies–. Una exposició tan explícita de la sexualitat de Crist és sorprenent. La Pietat Desplà tampoc té equivalent. Va molt més enllà d'una pintura religiosa. És un espectacle visual, una manifestació de l'art per l'art. És l'última obra que coneixem que va pintar, el 1490, i és la més innovadora i complexa. Això tampoc és el més freqüent en els creadors; la majoria al final de la seva carrera s'estanquen.

Després d'aquesta obra magna no sabem què va ser d'ell fins que va morir, el 1501. Vostè què intueix?

Els últims onze anys de la seva vida són un gran interrogant. Va sobreviure de mala manera o va continuar pintant obres que no s'han preservat o que no hem localitzat? Soc del parer que va passar dificultats. Pensem que van ser els anys més durs de la Inquisició i que el 1492 hi va haver l'expulsió.

Amb la seva mort comencen quatre segles d'oblit. No és un cas únic en la història de l'art, ni molt menys, però expliqui'ns els motius d'aquest llarg silenci i quan i com se'l restitueix.

És un fenomen que no va afectar només Bermejo. Fins a finals del XIX, tota la pintura flamenca va quedar relegada com la versió pobra de l'art del XV, inclosos Jan van Eyck i Rogier van der Weyden, els grans mestres. Quan Bermejo ressorgeix, però, ho fa amb força, fins al punt que la seva obra es dispersa per tot el món: els Estats Units, Anglaterra, Alemanya... Algunes de les seves millors pintures van ser venudes de manera fraudulenta. I després d'un itinerari misteriós, van acabar tornant aquí els quatre compartiments d'un retaule dedicat a Crist [dos propietat del MNAC i dos de l'Ins

Maria Palau

Cultura

El Punt-Avui +

Barcelona - 9 febrer 2019 : 2.00 h

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1550922-bermejo-va-ser-un-outsider.html>